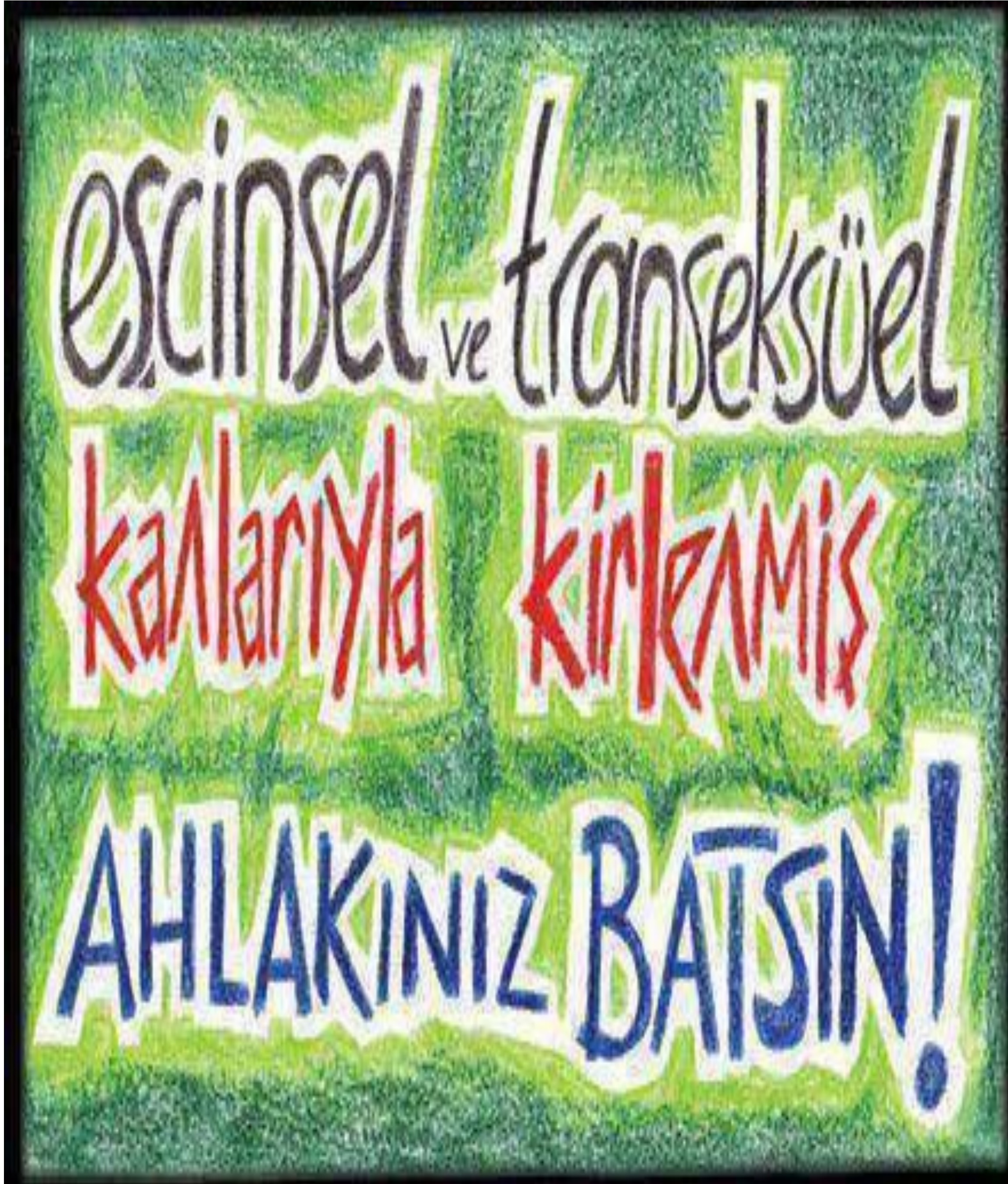
AYLIK KÜLTÜR SANAT ZAMAZİNGOSU 31.05.2015 /sayı:7

Pilus Fanzin

PİPİLER KUKULAR VE HASTALAR

Yüzyılardır kendimiz gibi olmayani yok sayma, sevmediğimize karşı fiziksel şiddet gösterme, öldürme gibi hastalıklı düşüncelerde ve davranışlarda bulunulmanın önüne geçemiyoruz. Dünyada ve ülkemizde bu tür davranışlara en çok maruz kalan insanlar ise cinsel kimlikleri hastalıkmış gibi lanse edilen lgbtt bireyler. Lgbtt bireyler için yaşam; her an nefret cinayetine kurban olabilme ihtimaliyle burun buruna kalmak anlamına gelmekte. Yeryüzündeki tüm canlılar gibi yaşama hakkına sahip değillermiş gibi bir algı ve uygulamayla yüzyıllardır Lgbtt bireylerin yaşam hakkını elinden alan, onların cinsel kimliklerini kabul etmeyip yasaklayan, ataerkil/heteroseksist mekanizmanın sonucunda nefret cinayetleri her geçen gün artmakta, basın ve kamuoyu tarafından ise haber dahi yapılmamakta. Hayatlarının tüm alanlarında baskı, işkence, taciz, tecavüz ve öldürülme durumlarıyla yüz yüze kalan lgbtt bireylerin temel hak ve özgürlüklerine, yaşamlarına bu şekilde müdahalede bulunulması tehlikeli ve hastalıklı bir bakış açısıyla yüzyıllardır yaşadığımızın en büyük kanıtıdır.

TSK'nın ise yıllar boyunca lgbtt bireylere fotoğraflı kanıt talebinden sonra minesota testine tabi tutup uzun çizilen bacakların gay olduğuna delalettir mottosuyla yıllardır çektirdiği zülum sonunda askerliğe el verişli değildir kararları ise militarizimde yaşanılan şiddetin bir başka boyutudur.

Homofobi ve transfobinin lgbtt bireyler kendilerini ifade ettikçe arttığı ve nefret cinayetleriyle sonlandığı bu durumların karşısına çıkan tüm argümanlar tedavi edilebilir hastalıklı düşüncelerdir. Ataerkil/heteroseksist zihniyet; lgbtt bireylerin, huzur bozan ve ahlaksızlığı tetikleyen insanlar olarak tanımlayıp toplum tarafından aşağılanmasına ve öldürülmesine daima sessiz kalmaktadır. Basın ve kamuoyu bu haksızlıklara ve nefret cinayetlerine sessiz kalarak bu cinayetleri adeta normalleştirilmeye çalışmaktadır.

Ataerkil yaşamın sonucu ortaya çıkan cinselliğe dayalı sorunlar, sapkınlıklar ve suçlar tatmin edilemez ''cinsel açlık'' gibi argümanların, sorunların bitiminde travmatik ya da ölümle sonuçlanan durumlarla karşılaşmaktayız. Bu durumların sonucunda ortaya çıkan tablo; körelen mantıkla arayışlar içinde olup hayvana tecavüz etmekten zevk alan, trans katili olan, kadın düşmanı,pedofili ve nekrofili gibi vakalar yıllardır devam etmekte.

Kendisinin hastalıklı bakış açısnı ve davranışlarını tedavi etmeyip başkasının kukusuyla ve pipisiyle ilgilenip nasıl yaşaması gerektiğine karar veren, dışlayan, ayıplayan, öldüren, yok sayan, tüm düşünceler ölümcüldür. Bir şeylerin değişmesi umuduyla, bir başkasının yaşamına saygı dileğiyle HOMO/TransFOBİYE DUR DE! (17 MAYIS uluslarası homofobi ve transfobi karşıtlığı günü)

Merve Oduk

TÜRK TİYATROSUNDA İKİNCİ FRANSIZ BAHARI

Fransız yazarlar, geçmişte olduğu gibi bugün de Türkiye'de en fazla rağbet gören, eserleri dillere pelesenk olan, oyunları farklı tiyatrolarca sergilenen ve seyircinin/okuyucunun sevgisini kazanan isimler olarak karşımızdadır. Şinasi'nin "Şair Evlenmesi"ni bilmeyen, okumayan tiyatro meraklıları Moliere'i, Türk ozanların şiirlerini bilmeyen edebiyat tutkunları Mallarmé'yi tanımaktadırlar. Tabi burada yerli yazarları tanımamaya ya da yerlisi varken Fransız yazarlara ilgi göstermeye bir eleştiri sunmayacağız. Yalnızca Türk edebiyatına ve sanatına öncülük eden Fransız edebiyatına yeni kuşağın ilgisine ayna tutacağız.

Fransa'da düzenlenen Türk Günleri etkinlikleri kapsamında Galatasaray Üniversitesi'nden konuşmacı olarak katılan Nami Başer'in konuşması sırasında aktardığı bir anekdotla başlayalım. "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na Türkiye'deki edebi akımlar hakkında çeşitli sorular sorulur. Sembolizm, realizm gibi akımların Türkiye'de nasıl bir konjonktürde gerçekleştiğine ilişkin sorulardır bunlar. Yakup Kadri, bu sorulara şöyle cevap vermiştir: - Fransa'daki edebiyat akımları takip edildi. Fransa'da sembolistler ortaya çıktıysa sembolizm, realistler ortaya çıktıysa realizm etkisinde şekillendi Türk edebiyatı" der. Yadsınılamayacak bir gerçekliktir Fransız sanat ve edebiyat anlayışının yakın geçmişte Türk edebiyatını şekillendirdiği. Tabi bu durum peşi-sıra bazı tartışmaları da doğurmuştu. Batılı olmak, batı tarzını beğenmek, öz kültürden uzaklaşmak gibi birtakım eleştirileri barındıran çeşitli söylemler bugün hala süregelmektedir. Ama bugünün şartlarında, doğu ve batı edebiyatı, sanat anlayışı ve kuramlarına rahatlıkla ulaşılabilecek bir dönemde, bilhassa son birkaç yılda tekrar Fransız yazarlara, düşünürlere, sanatçılara yönelimin başlaması sanıyorum kuru bir Fransız hayranlığı ile açıklanamaz. Gelin biraz bunları somutlaştırarak devam edelim:

Pilus ailesinin temelini atanlar, çatısını kuranlar, panjurlarını pembe, mavi, yeşil, her renge boyayanların Uludağ Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesiyle başlayalım. Okulda bu sene sahneye koyulan oyunlar: 1- Montserrat (Özgürlüğün Bedeli) – Emmanuel Robles. Cezayir asıllı Fransız oyun yazarıdır. Daha önce Eskişehir Şehir Tiyatroları ve Erzurum

Devlet Tiyatrosu tarafından sahneye konulan bu oyun 2014-2015 sezonunda lisans 2 öğrencileri tarafından başarıyla sahnelendi. 2- Mezarsız Ölüler – Jean-Paul Sartre. Varoluşçuluğun önemli temsilcilerinden bir isimdir. Fransız edebiyat, sanat ve düşünce adamı olarak tarihin "unutulmayanları" arasına adını çoktan yazdırmıştır. Son sınıf öğrencileri tarafından sahneye taşınmış bir metindir. 3- Yine son sınıf öğrencilerinin projesi olarak Jean Genet'nin Hizmetçiler adlı oyunu da Bursa Devlet Tiyatrosu Oda Tiyatrosunda seyirciyle buluşturulmuştur. Görüldüğü üzere sahneye konulan 5 oyunun 3'ü Fransız oyun yazarlarının metnidir. Sadece bu kadar mı? Tabi ki hayır! Afife Jale Tiyatro Ödüllerinde en iyi erkek oyuncu dalında aday gösterilen Rıza Kocaoğlu'nun sahnelediği Ormanlardan Hemen Önceki Gece adlı oyun da çağdaş Fransız oyun yazarlarından Koltes'in metnidir. Aleksandr Popovski tarafından sahneye konulan İmparatorluk Kuranlar da bir başka Fransız yazar Boris Vian'a aittir. Örümcek Kadının Öpücüğü, Sidikli Kasabası Müzikali gibi adından söz ettiren yapımların yönetmeni Oğuz Utku Güneş de Jean Genet'cilerden… Hizmetçiler oyununu bu sezon sahneye o da koydu. Devlet Tiyatroları bünyesinde farklı bölgelerde sahneye konulan Moliere oyunlarını da unutmamak gerekir. Yani özetle demek istiyorum ki hiç şüphe yok, bu sezon sahnelenen oyunların yazarlarına baktığımızda, ülkelerine göre sınıflandırma yaparsak Fransız oyun yazarları Türk sahnelerinde açık ara farkla öndeler. Peki bu Koltes'in, Moliere'in, Genet'in, Vian'ın Sartre'ın, Robles'in başarısı mıdır yoksa bazı gelenekçi söylem sahiplerinin dediği gibi Fransız hayranlığı mıdır? Düşünmeli…

60'lı yıllarda Fransızca bir dünya diliydi. Bugün değil… 60'larda Fransız yazarlara yönelmenin altında politik bir neden aramak o kadar da anlamsız değildi. Bugün sadece boşa uğraş olur. 60'larda –ve sonrasında- Türk edebiyatçılarının hatasına düşüp taklide yönelmektense, edebiyatımızda ve sanatımızda kendi özgün kimliğimizi bulmanın daha akıllıca bir yöntem olacağı da şüphesiz… Tiyatroda Ferhan Şensoy'un yaptığı devrimi düşünmeli burada. Teatre National de Strasbourg (TNS) de eğitim alıp yurda döndükten sonra geleneksel tiyatromuzla batılı anlamda tiyatroyu birbirine harmanlayan Şensoy gibi özgün ve evrensel bir kimliği bulmaktan söz ediyorum. Sanırım o zaman Türk sanatı ve edebiyatı gerçekten hak ettiği yerini bulacaktır.

Son olarak geçtiğimiz günlerde Ferhan Şensoy'a yapılan gerici saldırıyı da Pilus ailesi adına kınadığımızı belirtmek istiyorum.

Merak eden okurlara önümüzdeki sayılarda değineceğim konular: 1- Jean Genet'in Kemikleri Sızlıyor 2- Jean-Paul Sartre o bildiğiniz varoluşçu değil 3- Sartre Heiddeger'i Anlamadı – Sartre metinlerindeki varoluşçu söylemlerin Heiddeger'in kuramlarıyla değerlendirilmesi 3- Koltes! Kendini yok eden bir deha!

KEREM KITAY

Eril İktidarın Çatlaklarından Sızan Özgürlük - Ramazan Kaya

Erk-ek Olmanın Dayanılmaz Ağırlığı

"Erkeklik, yalnız bizim çağımızda değil her çağda, kazanılmak zorunda olunan bir şeydi" [Leonard Krιegel]

Toplumsallaşma serüvenimiz boyunca tabi tutulduğumuz ve hiçbir zaman bitmeyecek "erkeklik" sınavının benliğimizde açtığı yaralar, yarattığı tahribatlar her erkeğin sınıfsal, kültürel konumuna, sosyal ve eğitim düzeyine göre farklılıklar gösterse de, "erkek olmak uğruna çoğu zaman insan olmaktan vazgeçtiğimiz" toplumsal cinsiyet rolü yıkıcı varoluşunu üretmeye devam etmektedir. "Çocuk oyunları, okul takımları, spor oluşumları, arkadaş grupları, aile ortamı, iş alanları, askerlik hizmeti gibi onlarcası sıralanabilecek bu mekanizmalar, kadınları ve erkekleri cinsiyet kalıpları üzerinden ayrıştırır. Bu ayrışma, aynı zamanda onların sosyal varoluşu haline gelir. Bireyin varlığı ancak, cinsiyetlendirilmiş muhayyel cemaatler içindeyken kabul edilir"[1]. Yani kısacası toplumsal cinsiyet rejimi içinde rolünü ve cinsel yönelimini kuşku götürmez şekilde belirginleştirmiş bireylerin toplumsal varoluşu kabul görmektedir. İçine sıkıştırıldığımız cinsiyet kalıplarının sınırlarını ihlal etmek, her türlü aşağılanmayı, dışlanmayı, şiddete maruz kalmayı ve hatta öldürülmeyi gerektiren bir sosyal varoluşu cepheden göğüslemek demektir. Toplumsal cinsiyet rejiminin sürekli bir iktidar kışkırtmasıyla zorladığı, her daim güçlü ve yeterli olması varsayılan erkeklik rolünün hakkını vermeye çalışmak hiçte kolay değildir. Yaşadığımız topraklarda erkekliğe giden çetin yolda erkeği; sert, duygusuz ve ağır yüklerle dolu bir dizi toplumsal ödev beklemektedir. Sünnet, Askerlik, İş bulma, Evlilik, Çocukları otoritesiyle yönlendirmek gibi sonu gelmez ritüellere, sorumluluklara razı olmak demektir. "Erkek, ailenin ordu gücüdür. Silahı olmasa bile, yumruğu işler olmalıdır. Ağır bir yükü taşıyabilmeli, sıkışık kapakları açabilmeli, kaçan birini koşup yakalayabilmelidir"[2]. Yinede erkeklik, kazanıldığından hiçbir zaman emin olunamayan bir yok-ödüldür. Her daim yeniden kanıtlanılması, üretilmesi ve taşınılması gereken uçucu bir kimliktir. Erkeklik bir kere elde edildikten sonra ömür boyu keyfi sürülen bir krallık değildir. Onaylanmaya ve okşanmaya muhtaç bir kudrettir. Hayattan yediğimiz güçlü şamarların etkisi çoğu zaman iktidarsızlık ve yetersizlik duygularını beslemekte buda erkeğin ruhunu zehirleyen hınç duygusunu durmadan bilemektedir. Sürekli kışkırtılan erkeklik mitinin hayatın sert duvarlarına toslamasıyla keşfedilen iktidarsızlık duyguları samimi bir yüzleşmeyi doğuracağına, yaşanan "erkeklik krizi" çeşitli maskelerle, güç gösterileriyle maalesef savuşturulmaktadır. İktidarın, işsizliğin, militarizmin ve patriarkinin yol açtığı yaralar ve değersizlik hissi; şiddetle, tecavüzle, ırkçı veya köktenci siyasal hareketlere katılmakla hatta gerekirse ölüm bile göze alınarak aşılmaya çalışılmaktadır. Kısacası erkek olmak uğruna ödenen bedeller kadını "dışarıdan", erkeği ise "içeriden" yıkan sonuçlar yaratmaktadır. Erkeklik kimliğini kazanma mücadelesi kadınların seslerini kesmeyi hedef alırken, erkeklerin de kalplerini hançerlemeyi hedef alır. Şefkatsiz, sevgi fakiri, korku ve kaygıların kemirdiği bir şizofren varlığa dönüşmektedir. Yıldırım Türker'in deyişiyle "Erkle tartılan, erkle tanımlanan, serüveni erk peşinde bir varoluşun sıkılgan bekçisi"dir erkek. Meşruluğunu benliğindeki kadınsı değerleri bastırmaktan alan bir anti-kimliktir. Kısacası erkeğin varlığı, huzursuzluğun ve gerilimin uzun tarihidir. Hayatıma girmiş kadınların yarattıkları farkındalıklar ve feminist literatürün özgürlük tahayyülümde yarattığı dönüşümler toplumsal erkeklik hikâyemin üzerine daha uzun ve derinden düşünmemi sağladı. Erkekliğin bir "imkânsız iktidar" olduğunu, kimi korkuları gizleyen bir suskunluk zırhı, ayağıma dolanan bazı eksiklikleri ve yetersizlikleri savuşturma telaşı olduğunu maalesef geç fark ettim. Erkeklik mitinin sessizleştirdiği bu karanlık ve ağır cemaatin mahremiyetinin içinden konuşmak, özele dair bir yarayı dillendirmek, bu ketum varoluşu her yönüyle sorunsallaştırmak sanıldığından daha zordur. Çünkü "erkeklik, sürekli başka konumların 'ne olduğu' hakkında konuşma hakkını kendi elinde tutan ve bu sayede kendi bulunduğu konum sorgulama dışı kalan bir 'iktidar konumu'dur"[3]. Bende bir erkek olarak bu iktidar konumuyla suç ortaklıklarımı, erkeklik kalesinin iç çatlaklarını ve hegemonik erkekliğin beni de ezen tahakküm örüntülerini öznelliğim üzerinden elimden geldiğince görünür kılmaya

çalışacağım. Elimden geldiğince diyorum çünkü bir erkek olarak erkeklik hallerimi "serde erkeklik var" belasından ötürü kadınlar gibi en dolaysız, en çıplak haliyle anlatabileceğimden hala emin değilim. Anlatacaklarım erkeklik hikâyemin sadece bazı kör düğümlerine içten dokunmak ve erkeklik kalesinin ulaşılmaz burçlarına tırmanmaktan vazgeçişimin, "kaçış çizgileri"min gerekçelerini ortaya sermekten ibarettir.

"Gerçekten de en çok erkeği ezer erkeklik... Yanındaki kıza laf atana okkalı bir kafa atamamanın, maçta topu tutamamanın, askerde düşmanı mıhlayamamanın, yatakta kadını haklayamamanın, eve ekmek taşıyamamanın yarattığı tahribat o denli büyüktür ki bunlarla baş edebilmek, ezikliğini örtebilmek için efsaneler uydurarak erkekliğini yüceltir erkek: Adama öyle bir kafa atmıştır ki, topa öyle çakmıştır ki, kızı öyle haklamıştır ki... Malum, bir kızla birleşerek erkekliğini "kazanır"; kız ise erkekle birleşerek kızlığını "kaybeder". Erkeklik bayrağı, en çok da zifaf döşeklerinde, askere uğurlama törenlerinde, büyük derbilerde, meclis kürsülerinde, evlerde yüceltile yüceltile insanlığın başına bela olmuştur. Kim bilir kaç zifaf cinayetinde erkeklik zaafının duyulmasından kaygılanan erkek kaygıları rol oynamıştır. Kaç namus cinayetinde, kaç sevilmemiş çocukta, ilan edilememiş kaç aşkta, yok yere çekilmiş kaç hançerde, gereksiz yere ilan edilmiş kaç savaşta bu fuzuli dolduruşun parmak izleri vardır" [Can Dündar]

Erkek olmanın dayanılmaz ağırlığını, erkekliğin bir yük olduğunu sanırım ilk kez ilkokul yıllarında hissetmeye başladım. Köyde ilkokulu aynı sınıfta okuduğum ablamla geçirdiğim beş yıl, onun "namusunu" koruyamama korkusunun eşlik ettiği her gün çekmek zorunda olduğum bir cehennem azabı gibi gelmişti. Bir erkek çocuğun ona laf atması veya hakaret etmesi durumunda çelimsiz vücudumun onu korumakta yetersiz kalacağını, o erkek çocuklara haddini bildirememe korkusu en coşkulu yıllarımı bir kâbusa dönüştürmüştü. İlkokulun bitmesiyle ablamın ev hayatına dönmesi bu ağır "temsil yükü"nden kurtulduğum anlamına geliyordu. Ancak ilkokuldan sonra başlayan yatılı okul yıllarım da daha sert bir erkeklik sınavının beni beklediğini bilmiyordum. Yatılı okul yatakhanesindeki "homurtulu erkekler" dünyasında her davranış ve paylaşım biçimi sert bir erkeklik kalıbına oturmak zorundaydı. Kuşatılmış bu sınırlı sosyal yaşam içinde güçlü olmak, okul yöneticilerinin soluk aldırmaz baskısına karşı bir direniş, sefil hayat koşullarına bir tutunma biçimiydi belki de. Yatılı okulun yatakhanesine adım attığım ilk gece maruz kaldığım o eşek şakasını pardon erkeklik şakasını hala unutmuş değilim. Şairin dediği gibi "çocukluk gökyüzü gibidir hiçbir yere gitmiyor" nede olsa. Bana gösterilen yatağıma ilk günün yorgunluğuyla uzanıp uyumaya çalışırken bir anda yaklaşık olarak on kişinin yatağımın üstüne birbirinin sırtına atlar şekilde yüklendiklerini gördüm. O kadar ağırlığın altında uzun süre soluksuz kaldığımı hatta nefessiz kalıp ölmek üzere olduğumu hissedince attığım şiddetli bir çığlık sayesinde kurtulabildim. Meğer bu hareket her yeni gelen erkek öğrenciye tacizle karışık bir hoş geldin! şakasıymış. Yataktan fırlayıp lavaboya koştum, lavabonun aynası karşısında uzun süre hıçkırıklarla sarsıla sarsıla ağladığımı hatırlıyorum. Kendimi ilk kez bu kadar çaresiz ve yetersiz hissetmiştim. Maruz kaldığım olay, güya kazanmak zorunda olduğum güçlü erkeklik imgesini fena halde zedelemişti. Şişirilmiş erkeklik gururumun yaralanmış olması uzun süre etkisinden kurtulamadığım bir "erkeklik krizi" yaratmıştı. Gerek dayanıksız vücuduma pek güvenememe duygusundan gerekse ruhumun başka yaşam itkileriyle çalkalanıyor olması dolaysıyla lise yılları boyunca yatılı öğrencilerin rekabet dünyasından, eğlenme biçimlerinden uzak kapalı devre bir hayatı tercih ettim diyebilirim. Yaşıtlarımla birlikte ne kahveye gidip bir oyun oynadım (hala bildiğim bir kahve oyunu yoktur) ne bir futbol takımına çağırılma keyfini yaşadım ne de herhangi bir kavganın vazgeçilmez elemanı olarak görüldüm. Kendi içindeki ütopik denizlerde kaybolan asosyal bir yaratık gibiydim. Lise yıllarındaki lakabımın "uzaylı" olması da bu dünyaya ait olmama, başka bir gezegenden geldiğime yönelik arkadaş takılmalarından doğmuştu. Öğretmenleri bile döven, saldıkları korku sayesinde varolan kimi erkek öğrencilere sınavlarda yardım etmek zorunda kalmam, şiddetin belirlediği erkeklik hiyerarşisine itaat etmenin bir başka gerekliliğiydi. Lise yıllarının bittiği, ruhumdaki

ergenlik sivilcelerinin bir kısmının patladığı üniversite yıllarında erkekliğin daha politik örüntülerle kendini yeniden ürettiği bir erkeklik dünyasına dâhil olmuştum. Kadınsılaştırılmış bir ulusu edilgen konumundan kurtarmak için, “erkekliğin geri kazanıldığı” anti-sömürgeci mücadelenin saflarında “yiğit Kürt erkekleri” olarak yerimizi almıştık. Kahramanlık halesinin başımıza konacağı devrim denilen hülyalı güne hazırlanırken her mekânda faşist bildiğimiz erkek öğrencilerle kıyasıya dövüşüyorduk. Üniversitenin her alanı politik erkekler arasındaki şiddetli kavgaların damgasını vurduğu bir cenk meydanına dönüşmüştü. Kadın yoldaşlar bu meydan kavgalarında çantalarında bizim için taş taşıyan, uzaktan taş atan, karşıt safın hamlelerini bize bildiren, yıpranmış sinirlerimize umutlu masajlar yapan ‘yedek ordu’ konumundaydı. Yurtta ülkücü kadınlara saldırdıkları, onlara şiddet uyguladıkları haberlerini de duymuyor değildik elbette. Ancak mücadelenin asli özneleri biz erkeklerdik, devrim kadınlara bırakılamayacak kadar ciddi ve sert olmayı gerektiren bir toplumsal hedefti! Ayrıca gözaltı deneyimini yaşayıp dışarı çıktığımızda yaşadıklarımızı bir direniş destanına, bir kahramanlık anlatısına dönüştürmekte de pek mahirdik. Bir gözaltı deneyiminde işkence yapan polisle aramda geçen bir diyalogu özellikle aktarmak istiyorum. Diyalogun önemi, polisin bendeki fallus merkezli iktidar algısını sarsacağını bir erkek olarak çok iyi tahmin etmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Gördüğüm çeşitli işkence biçimlerinden sonra psikolojik işkence seanslarının birinde polis yumuşak bir ses tonuyla: “Remo bak oğlum kendini boş yere ezdiriyorsun. Birazdan penisinine vereceğimiz elektrikle seni iktidarsızlaştıracağız. Bundan böyle hiçbir kadına bir şey yapamayacaksın. Apo Kürdistan’ı yarın kursa bile ne yapacaksın böyle bir Kürdistan’ı?” demişti. Pek belli etmemeye çalışsam da bu psikolojik saldırıya savunmasız yakalanmıştım, polisin söyledikleri içime taş gibi oturmuştu. İktidarsız bir erkek olarak yaşamak bana ölmekle eşdeğer gibi gelmişti. “İktidar olarak fallus imgesinin nerdeyse evrensel bir yaygınlığa sahip olduğu su götürmez. İlkel kabilelerin ve eski Yunanların bereket simgelerinden pornografinin kullandığı dile kadar, penis hep bir silah, bir araç, korkutucu bir güç kaynağı olarak betimlenmiştir”[4]. Zaman içinde otoriter siyasetlere veda ederken, o siyasetlerin homofobik, kadınsı değerleri aşağılayan, kahramanlık ve yiğitlik kültünü yeniden üreten eril diliyle kendi içimde hesaplaşmam feminist politikanın yarattığı farkındalık sayesinde mümkün oldu. Feminist eleştiriye ve kadınlardan öğrenmeye kapılarını açmayan, “erkeklik belası”nı sorunsallaştırmayan hiçbir bir sol politikanın özgürlük iddialarının geçerli olamayacağına ikna olmuştum. Bu dönemde anarşist, anti-otoriter ve anti-militarist öznelerle olan politik yakınlığımın doğurduğu temel sonuçlardan biride toplumsal cinsiyet mevzusuna, cinsiyet hallerine daha içeriden bakmayı öğrenmem oldu. Bu insanların kadın ve lgbtt hareketiyle olan doğrudan temasının yarattığı deneyim zenginliğinden beslenmek, tarihsel ve toplumsal okumalarımın merkezini oluşturan sınıf, iktidar, etnisite, kültürel fark kategorilerine cinsiyet kategorisini de çıkmamak üzere eklemiş oldu.

Post-modern Zamanlarda “Erkeklik Krizi”nin Yeni Halleri

“Bu toplumda erkek olmak kendinden olabildiğince az vermek anlamını taşıyor” [Dustin Hoffman]

Peki, içinden geçtiğimiz post-modern zamanlarda erkeklik nasıl bir değişim geçirmekte, yeni zamanlarda kendini hangi inceltilmiş toplumsal mekanizmalarla yeniden üretmekte ve erkeklerin bu iktidar konumundan feragat etme mücadelesinde umutlu olunabilecek işaretler görmek mümkün mü? Bu sorulara bir çırpıda olumlu veya olumsuz cevaplar vermek zor çünkü hiçbir zaman ve hiçbir yerde genel geçer, tek bir erkeklik tanımı olmadığı gibi erkeklik deneyimleri de yaşa, sınıfa, kültürel farklara ve habitusa* göre değişen tezahürler göstermektedir. Cinsiyet farkları rejimine dayalı eril tahakküm ilişkileri günümüzde göç, maddi olmayan üretim, yeni piyasa kapitalizmi, yeni aile değerlerine bağlı olarak değişim geçirmektedir. Bugün egemen erkeklik değerlerinde ve tarzlarında yaşanan sarsıntılar “erkeklik krizi” olarak nitelendirilmektedir. Kana ya da soya dayalı patriarki, yani yaşlı erkeğin otoritesine dayalı eril tahakküm rejimi; göç, kadının iş hayatında önemli konumlar edinmesi ve

kapitalist piyasa koşullarına bağlı olarak dünyanın çoğu yerinde çözülüyor. “Başarılı erkek olmak için tam gün çalışmaya dayalı bir iş ve ömür boyu süren kariyer sahibi olmanın önemi giderek azalmaktadır. Hizmet sektörü giderek sanayi sektörünün önüne geçmekte ve bu nedenle işçi sınıfı temelli erkeklik modellerini zayıflatmaktadır. Yeni zamanlarda erkek olarak topluma kabul edilmek için üretmeyi, çalışmayı, teknolojik uzmanlık bilgisine sahip olma ve araçsal aklını kullanma becerisine sahip olmayı başarmak gereklidir. 19.yüzyılın sahip olduğu işi kaybetmemek için yumruklarıyla kavga eden erkeğin yirminci yüzyılda yerini kişisel risk alan, strateji üreten, girişimci erkeğe bırakmıştır”[5]. Post-endüstriyel dönemde alt sınıflara mensup erkeklerin gittikçe daha zor iş bulur hale gelmeleri, işsizliğin tetiklediği güven yitimi ve bağımsızlık kaybı aynı zamanda bir “erkeklik kaybı” anlamına gelmektedir. Buda beraberinde kadınlara, siyahlara, eşcinsellere, yabancı göçmenlere (Türkiye’de Kürtlere) yönelik ayrımcı, şiddet içeren “yeni sağ” politikaların bu alt sınıflar içinde taban bulmasını getirmektedir. Alt sınıf mensubu erkekler, içinde bulundukları kötü yaşam koşullarının sebebi olarak bu “öteki”leri görmektedirler. Irkçılığa, kadın düşmanlığına ve şiddete yönelerek tehdit altında hissettikleri erkek kimliklerini sağaltma, yeniden güçlendirme çabası içinde olduklarını gözlemlemek mümkün.

Türkiye’de olmasa da çoğu ülkede zorunlu askerliğe dayalı vatandaş ordularının yerini profesyonel ordu anlayışına bırakması “vatan kurtaran erkek imgesi”nin de krize girmesini doğurmuştur.Ancak Türkiye’de askerlik kurumu hala erkekliğin önemli “istasyon”larından biri olmaya devam etmektedir. “Militarizm, erkekliğe atfedilen değerlerin meşruluğu ve üstünlüğüne dayanır. Vurdu mu deviren olmak, tahammülsüzlük, karı gibi olmamak, kısa yoldan sonuç almak, gücünü göstermek, gerçekçi olmak ataerkiyle militarizmin ortak değerleridir. Militarizmin uygulayıcılığının erkeklere yüklenmesi eril değerlerin hiyerarşik üstünlüğünden, dolaysıyla toplumsal gücünden kaynaklanır. Bu bir nevi ittifak politikasıdır”[6]. Modern ulus-devletlerin savaş ve güvenlik ihtiyacından doğan zorunlu askerlik, yurttaşlığa kabulün bir ayini olmasının yanı sıra hegemonik erkekliğin♥ inşasında da önemli bir role sahiptir. Bir tür “erkeklik ispatı” haline dönüşen askerlik deneyimi aynı zamanda kadınsı tüm değer ve özelliklerin aşağılandığı, saldırgan erkeklik değerlerinin yüceltildiği ve kurumsallaştırıldığı bir deneyimdir. Militarizmin cinsiyetlendirilmiş ulusal politikası, erkeklerin savaşçı robotlar, kadınlarında pasif ama sadık destekçiler rolünü oynadığı vatandaş tipini yaratmaktır. Enloe’nin de dikkat çektiği gibi, militarist siyasette kadınlara düşen rol, oğlunu askerliğe yüreklendiren anne, yaralı askeri iyileştiren hastabakıcı, askerleri eğlendiren fahişe ve cephe gerisi hizmetlerine koşturan görevli kadın olmaktır. “Militarist pratiklerin içselleştirilmesi ile erkeklerin ölme ve öldürmeye razı savaşçılar haline gelebilmeleri, askerliğin bir tür ‘erkeklik sınavı’ olarak varolmasına bağlıdır ve bu sınavı başarı ile geçenlerin ‘sağlam erkek’ olarak topluma katılmaya hak kazanacağına dair bir ‘ritüelistik sözleşme’ söz konusudur.”[7] Askerlik süresince disipline edilen, ‘adam olma’ rüştünü ispatlamış olarak topluma dönen erkek, kazandığı ayrıcalıklı konumuna aile içinde itaat, toplum nezdinde de saygı beklemektedir. “Askerlik sonrası, ailesine bir çeşit ‘devlet’ olarak dönen erkek, babalık konumu içinde ailenin de askeri oluyor. Ömür boyu, korumak, nöbet tutmak, kollamak, intikam almak gibi sorumlulukları taşıyor. Kurumsal örgütlenme içinde üretilen askeri itaat, gündelik yaşamın kulisinde depolanmış şiddetin kurumsallaşmasını, görev olarak kabul edilmesini, süreklileşmesini ve sıradanlaşmasını sağlıyor”[8]. Günümüzde çoğu ülkede zorunlu askerliğin yerini profesyonel ordunun alması, vicdani red hareketinin militarizmin meşruluğunu toplum nezdinde sorgular hale getirmesi, zorunlu savaşların yarattığı travmalar ve askerlik sonrasında korunaklı bir hayat kurmanın zorlukları, erkeğin militarizm üzerinden doğan gücünü ve itibarını önemli oranda sarsan bir başka “erkeklik krizi”nin kaynağı haline gelmiştir.

Güçlü baba figürünün zayıf olduğu, babanın varlığından çok soluk siluetinin eşlik ettiği bir aile ortamında büyüdüm. Dede’nin sarsılmaz otoritesinin diğer tüm erkeklerin varlığını sildiği, dede’nin ölene dek süren otoritesi karşısında aile içinde yaşayan bütün erkeklerin hizaya geldiği, iktidarlarından vazgeçmek zorunda kaldığı geniş bir aile yapısıydı. Babam, tarlada birlikte çalıştığım, ismiyle hitap ettiğim, dedenin erkeklik şemsiyesi altında eşit şekilde konumlandığım bir gölge figürdü. Aileye mensup çocukların okul hayatını, alınacak kıyafetleri, evlilikleri, köy içinde kimlere yakın kimlere uzak olmamız gerektiğine kadar tüm yaşam döngüsünü dedem belirlemekteydi. Dedem bir korku anıtıydı.

Çocukluğum; dedenin korkusundan komşu çocuklarla top oynamaya dahi gidemediğim, gündelik işlerde bile marabaların çalıştırıldığı, yoksul köylülerin nefret ettiği bir feodal gettoda geçti. Erkeklik değerlerinin durmadan kutsandığı, kadınlara yönelik küfür ve hakaretlerin havada uçuştuğu, yoksul köylülerin insan yerine konulmadığı bir aile ortamında büyümek, kişiliğimde bir dizi otoriter ve eril özelliklerin de sanırım köklerini oluşturdu. Ayrıca ilk erkek çocuk olmanın verdiği bütün ayrıcalıklara da annem sayesinde kavuşmuştum. Kız kardeşler bize hizmet etmesi gereken geçici kardeşlerdi. Ailenin gelecek sigortası erkek çocuklarıydı. Aile içinde doğallaştırılan cinsiyet eşitsizliğini annem de doğal görmekteydi çünkü bu eşitsizlik tanrının farklı fıtratlara ve yeteneklere sahip şekilde yarattığı cinslere emrettiği ilahi bir rol dağılımıydı. Günah, yeryüzüne Havva yüzünden gelmişti ve doğuştan lanetli olan kadın, erkeğe hizmet ederek bu kefaretini ödemeliydi. Annemin baskın karakterini babam çoğunlukla onaylayan bir rolle geçiştirmekteydi. Babam saldığı korkuyla bizi hizaya getirmekten çok bizi sürekli başka ailelerin çocuklarıyla kıyaslayarak, varlığımızı hiçleştirerek, önümüze aşılmaz yaşam çıtaları koyarak ehlileştirmeye uğraştı. Bedenimizden çok ruhumuza işkence eden babalardandı. Her şeye rağmen gerek şiddetin gerekse toplumsal ahlakın varlığını dokunulmaz kıldığı baba, tanrı ve devletin aile içindeki gölgesidir. Babaların çocukların ruhunda açtığı yaralar da kolay kolay kapanmamaktadır. Birçok erkeğin orta yaş dönemlerinde babalarını affedip babalarını anlamaya başladıklarını söylemeleri sanırım babalık konumunun doğurduğu yaptırımları zamanla kendilerine sunulmuş bir hak olarak görmeye başlamalarının bir sonucu olsa gerek. Günümüzde "babadan oğula "erkeklik" naklinde meydana gelen kesintiler farklı erkeklik deneyimlerin tohumlarını atıyor. Bunun her zaman olumlu olması gerekmez elbette. Ama yine de kendini "keşfe" dayalı büyüme dönemi önemli fırsatlar sunuyor genç erkeklere"[9]. Para kazanan baba rolünün kadının eşit ekonomik gücüyle gittikçe dengelenmesi, erkeliğin babadan aktarımla öğrenilmesinin yerini arkadaş veya sosyal erkeklik gruplarında öğrenilmeye bırakması, çocuğun erken yaşlarda okul hayatı aracılığıyla aileden kopması, kadının iş hayatı dolaysıyla çocuk bakımına babanın da ortak olmak zorunda kalmış olması babalık konumu üzerinden başka bir "erkeklik krizi"nin de temelini atmıştır.

Eril Tahakküme Karşı Erkekler

"Dünyanın bütün emekçileri, özellikle erkek olanlar, gevşeyin" [David Cohen]

Cinsiyet eşitsizliğine, eril şiddete, patriarkal iktidara ve heteroseksüel normlara karşı çıkan erkeklerin cılızda olsa sesini duyurur hale gelmesi, örgütlenmesi feminist siyasetin etki alanını güçlendirmiştir. Egemen erkeklik değerlerine ve kadına yönelik şiddeti engellemek amacıyla bir araya gelen erkeklerin oluşturduğu örgütler ve ağlar günümüzde gittikçe yaygınlaşıyor. "Devlet tarafından işkence edilmiş muhalifler, etnik kimlikleri nedeniyle aşağılanmış Kürt erkekler, biyolojik erkeklikleri ile dertli eşcinseller, savaş karşıtları, pasifistler, vicdani retçiler, feminist kadınlar ile yaşarken eğitilmiş erkekler"[10] eril şiddeti ve hâkim erkeklik değerlerini belli oranda sorgulamaya, kadınlarla ortak politikalar geliştirmeye başlamışlardır. Hegemonik erkeklikten zarar gören erkeklerin yaşadıkları "erkeklik acıları", veya "özgürleştirici çıkarlar" cinsiyet eşitliğine dayalı, duyguların yön verdiği özgür bir yaşam politikası geliştirmelerinin de kalkış noktası olmuştur. Yani eril iktidarın erkeği hem ayrıcalıklarla donatan hem de yaralayan, rekabetçi doğası bu iktidara karşı çıkan "pro-feminist erkekler"in ortaya çıkmasının da koşullarını hazırlamıştır. Kimi erkeklerin egemen erkeklik değerleriyle yüzleşmesinde ve bu değerlere karşı farkındalık geliştirmesinde, doğrudan ilişkilendikleri kadınların yaşadıkları erkek kaynaklı acılara, yıkımlara, şiddete tanık olmaları da önemli bir rol oynamaktadır. Erkeklerin şiddete karşı örgütlenmesinin belki de en bilinen örneği *Beyaz Kurdele Kampanyası*'dır. Kanada'nın Montreal kentinde bir kadın sığınma evinde 14 kadının katledilmesinin ikinci yıldönümü olan 1991 yılında başlayan kampanya 4 kıta ve 35 ülkede faaliyet gösteren, erkekleri şiddete karşı harekete geçirmeye çalışan bir örgütlenmeye dönüşmüştür. Erkekler beyaz kurdele takarak, kendileri kadına hiçbir zaman şiddet uygulamayacaklarına, uygulanan şiddete karşı çıkıp buna sessiz kalmayacaklarına söz veriyorlar. Hindistan'da *"Taciz ve Şiddete Karşı Erkekler"*örgütü, Orta Amerika'da *"Buluşma*

Noktaları” ve *“Şiddete Karşı Erkekler”* örgütleri, Şubat 2000’de Namibya’da toplanan*“Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı Erkekler Konferansı”* ve yine Avustralya’da *“Cinsel Saldırıya Karşı Erkekler”*gibi örgütler eril şiddet kültürünü reddetmeye, şiddet mağduru kadın ve çocuklarla dayanışmaya çalışmaktadırlar. ABD’de şuan itibariyle 100’ü aşkın erkek grubu bulunmaktadır. En önemlileri *“Şiddetle Baş Eden Erkekler”*, *“Erkek Destek Merkezi”*, *“Erkekler Tecavüzü Durdurabilir”* olarak sayılabilinir. Ayrıca yaşadığımız topraklarda bir ilk olan ve bu konuda geleceğe cılızda olsa umutla bakmamızı sağlayan *”Biz Erkek Değiliz İnisiyatifi”*nden özel olarak söz etmek gerekmektedir. BEDİ (Biz Erkek Değiliz İnisiyatifi), oluşum hikâyesini anlattığı bildiride kendisini şöyle tanımlamaktadır: “Biz Erkek Değiliz İnisiyatifi, toplumda hâkim olan erkeklik biçimlerine, cinsiyetçiliğe, dayatılmış cins kimliklerine ve homofobiye karşı olan anti-otoriter bir erkek inisiyatifidir. İtalyan sanatçı Pippa Bacca'nın tecavüz edilerek öldürülmesine karşı ortaya çıkan tepkilerin ardından kendi tavrını ortaya koymak isteyen bazı anarşist/anti-otoriter erkeklerin çağrısıyla, 19 Nisan 2008 Cumartesi akşamı Galatasaray lisesi önünde başlayıp Taksim meydanına kadar bir yürüyüş gerçekleştirilmiştir. Eylem 50'nin üzerinde anarşist, anti-otoriter, sol ve muhalif erkeklerin katılımı ve bir o kadar anarşist ve feminist kadının desteğiyle gerçekleştirilmiştir. Bu eylemin ardından toplumsal cinsiyet ve erkeklik konularında hem sokağa yönelik eylemler hem de daha yaygın çalışmalar yürütmek üzere bu eylemin örgütlenmesinde yer alan bazı anti-otoriter erkekler "Biz Erkek Değiliz İnisiyatifini" oluşturmuşlardır”. Cinsiyetçiliğe karşı çıkan erkek gruplarının taahhütlerini şöyle sıralayabiliriz: “antiseksist erkek gruplarına katılarak cinsiyetçilikle baş etmeyi öğrenmek ve ciddi bir bilinç yükseltme çalışması yapmak. Kadın özgürlük hareketini ve Gay hareketidesteklemek, ev işlerini ve çocuk bakımını paylaşmak, feminist ve gay hareketin eleştiri ve önerilerini önemsemek, şiddetin her türünü (fiziksel, duygusal, sözel, sembolik) reddetmek”[11]

Patriarkal kültürün, tarihin uzun bir kesiti boyunca kutsadığı ve doğallaştırdığı eş ve annelik rollerini feminist hareketin cesaretle red etmesi, erkek kurtuluş hareketine de önemli bir esin kaynağı olabilir. Erkeğin yaşamı boyunca; güçlü bir erkek, fedakâr bir koca, romantik bir âşık, rol modeli bir baba, vatan kurtaran asker olmak gibi boğucu ve hayatı çölleştiren erkeklik rollerine başkaldırması mümkündür. Çünkü erkeklerin büyük bir bölümü “koşum takımları içinde yaşamaktadır”[12]. Sürekli zirvede kalmak arzusu, bitiş çizgisi olmayan bir maratonda tökezlemeden ölümüne koşmayı gerektirmektedir. Çocukluktan başlayarak öğretilen duygularını bastırmak, korkmamak, eşcinsel yönelimden nefret etmek, yetersizliklerini saklamak, evi geçindirecek bir baltaya sap olmak rolleri erkeklik adına çoğu zaman bir öz-yıkım yaratmaktadır. Bu yüzden “erkek, hemen hiçbir zaman nihayet bir erkek haline geldiğini varsaymadığı için sürekli savaş halindedir”[13]. Erkeklik daima tamamlanmamış olan bir toplumsal varoluşun üzerine kurulmuştur. Bir kahramanlık mitiyle büyüyen erkek, hayatı bir savaş ve rekabet arenası olarak görmekte, kadınla yaşadığı ilişkide de her yönüyle fetihçi rolüne layık olmaya çalışmaktadır. Ancak David Cohen’in dediği gibi “çağdaş ilişkiler, tıpkı modern kahramanlar gibi yeni baskılar altındadır”[14]. Her gün ölesiye çalışan, horlanan, disiplin toplumunun her yerde örselediği ve başka erkeklerin ırkçı aşağılamalarına maruz kalan erkeklerin ayrıcalıklarını sürdürebildikleri tek yer evdeki iktidarlarıdır. Gerek kadının yasalar karşısında ve gündelik yaşam içinde güçlenen konumu gerekse dışarıdaki hayatın dayattığı yeni erkeklik rolleri evdeki iktidarın da çatırdamasını ve erkeğin iktidarsız iktidarıyla yüzleşmesini zorunlu kılmaktadır. “Erkeğin özgürlüğü, erkin her türünü sorgulayarak başlar. Erkin her türlü uygulanmasından feragat edebildiği ölçüde özgürleşir, erkek. Öyleyse; sinsilikten, ketumluktan, yalnızlıktan gerçek inzivaya. Kontratlardan gayri meşru bir varoluşa. Ebedi rekabetten dostluğa. Kolay çatılmış akıldan Heves'in kuracağı tuzaklara. Erkekliğin saldırganlıkla, meydan okumayla, savaşçılıkla, avcılıkla tıka basa doldurulmuş, hazzı kıyıcı zaferlerde bulan tanımını silmek; karşılığında kocaman, uğultulu bir boşluk bırakmak gerek”[15].

Belki de üzerimize yapışmış bu tahakküm gömleğini çıkarmakla başlayacak özgürlük serüvenimiz. Erkek olarak bugüne kadar varlığımızdan dışladığımız “kadınsı” addedilen değerleri yani

pasifliği, sıcaklığı, sezgiyi, inceliği, sevgiyi, vermeyi ve en önemlisi duyguyu yeniden keşfederek bizi katılaştıran, hayatı kurutan eril iktidarın soğuk hücrelerinden çıkabiliriz.

Kaynakça:

- **Erkeklik: İmkânsız İktidar, Serpil Sancar - Metis Yayınları**
- **Sürüne Sürüne Erkek Olmak, Pınar Selek - İletişim Yayınları**
- **Ağır Çekim: Değişen Erkeklikler, Değişen Erkekler, Lynne Segel - Ayrıntı Yayınları**
- **Erkek Olmak, David Cohen - Alan Yayıncılık**
- **Erkek Olmanın Tehlikeleri, Herd Goldberg - Bilim ve Sanat**
- **Erkek Kimliğinin Değişe(meye)n Halleri, Editör: Huriye Kuruoğlu - Beta Yayınları**
- **Toplum ve Bilim Dergisi, Erkeklik Sayısı, Sayı: 101, Güz 2004**